

Idén Wacha Imre kapta a TINTA Könyvkiadó Arany Penna Díját Az Írók Boltjában adták át 2013. április 16-án Wacha Imrének a TINTA Könyvkiadó Arany Penna Díját. Mint a díjátadón Kiss Gábor igazgató-főszerkesztő elmondta, a 2000-ben alapított és évenként adományozott díjat azok kapják, akiknek az előző évben a TINTA Könyvkiadónál megjelent könyve szakmai elismerés mellett közönségsikert is aratott. Wacha Imrének a Nem csak szóból ért az ember című könyve valóságos sláger lett. A díjátadást követően a TINTA Könyvkiadó munkatársa, Cserháthalápy Ferenc kérdezte Wacha Imrét.

Cserháthalápy Ferenc: Gondolom szólíthatom Tanár Úrnak. Hol és mit tanított?

Wacha Imre: Tulajdonképpen tanárnak készültem, de sorom a tudományos pálya felé vitt. Ennek ellenére 1964-től állandóan tanítottam – beszédet – „második műszakban”. Ez a kezdetben csak Rádióban végzett munka és az egri kiejtési konferencia vitt el engem tudományos kutatóként is a beszélt, hangzó nyelv vizsgálata, törvényszerűségeinek vizsgálata irányába. Először csak az előre megfogalmazott beszéd hangzási törvényszerűségeinek, a hangzáselemek összefüggéseinek vizsgálata irányába. Ezt, a hangzó beszéd szövegfonetikai eszközeinek rendszerét mutatja be első, igazán komoly tanulmányom, ami 1973-ban jelent meg. Ezt szinte törvényszerűen követte a szöveg és hangzás kapcsolatának vizsgálata. Ebből született meg A korszerű retorika alapjai munkám, majd ezek vittek el a nyilvános megszólalás „velejároinak” vizsgálata, az ún. nonverbális eszközök rendszerének vizsgálata felé. Ezekről a kérdésekről szóltam, amikor taníthattam.

Cs. F.: Kiknek és hol tanította a beszédtechnikát?

W. I.: Kezdetben a rádió-, majd tévébemondókat „oktatva” (inkább beszélgettünk ezekről a kérdésekről), azután a Politikai Főiskola andragógia tanszékén („belekeverve” a témába az igaz-szólás, a beszéd-etika kérdését is), azután hazai és külföldi egyetemeken, Erdélyben, a Vajdaságban, a Felvidéken vendégelőadóként, végül az utolsó tízegynéhány évben, a nyugdíjazásom után a Pázmányon és a Kodolányi Főiskolán.

Cs. F.: Hogy látja, milyen irányba változik beszédünk?

W. I.: Az oktatómunka során és a rádió, tévé nyelvét figyelve a „beszédnek” és a beszélőknek sokféle „arcát” figyelhettem meg. A „nyelv” a szükségnek megfelelő irányba és irányban változik. Maguktól a nyelvi divatoktól, a felkapott nyelvi fordulatoktól, nyelvhelyességi hibáktól nem félek. Jönnek, egy ideig regnálnak, aztán eltűnnek. Ha az ember Jókait olvas, rengeteg ilyennel találkozik. Sokkal inkább félek attól a felszínes, kapkodó gondolkodásmódtól, ami mögöttük, a divatszavak, nyelvi klisék mögött meghúzódik, ami kiváltja őket: az igénytelen, felszínes gondolkodástól, a gondolkodás hiányától, a gondolatlanságtól. Nem véletlenül írta

Illyés: „a jó magyar írás és beszéd tanítását a gondolkodás tanításával”, az igazság keresésével kellene kezdeni. Ez utóbbi célt szolgálják-szolgálnák könyveim, még akkor is, ha látszólag csak a beszéd hangzásáról szólnak.

Cs. F.: Számptalan nyelvhelyességi, szép magyar beszéd versenynek ült a zsűrijében Budapesten és vidéken. Miért fontosak ezek a versenyek? Nem avítottak ezek már korunkban?

W. I.: Sok más mellett a gondolkodás tanításának a célját szolgálják az anyanyelvi versenyek is. Nem avultak el. Éltetik a nyelvet, gondolkodásra tanítanak azáltal, hogy a versenyző diákok jeles szerzők igényesen megfogalmazott okos gondolatait szólaltatják meg. Ezáltal sajátjukká lesz maga a gondolat, az azt hordozó nyelv, nyelvi forma is. A hétköznapiok után ünnepi pillanatok következnek, a gondolat és a nyelv pillanatai. Aki egyszer is részt vett ilyen anyanyelvi vagy versmondó versenyen, aki tapasztalta azt az igyekezetet, amely a versenyzőket fűti, aki egyszer is látta a csillogó szemeket, aki megtapasztalta a versenyzők által a felkészítő tanárok munkáját, az nem hiheti, hogy elavultak ezek a versenyek.

Cs. F.: Volt, akiben felmerült, hogy ezeket a versenyeket meg kell szüntetni.

W. I.: Aki e versenyeket meg akarja szüntetni, az a nyelvet, a nyelvet beszélő népet akarja megölni. Hiszen a nép a nyelve által él. Hogyan írta Horváth János? „a nyelv ... folytonosan él, és emlékszik az elenyészett múltra. Él a nyelv, e csodálatos hangjelenség, e röpke tünemény, mit múltó légrezdület zendít, némít ezrek ajkán szüntelen.” Ezeken a versenyeken éli a nyelv ünnepi pillanatait. De a versenyek nemcsak ünnepi pillanatok. Gondolkodásra tanító alkalmak is tanárnak, diáknak, szülőnek, kutatónak. Nyelvi együttlét alkalmi családban szülő és gyerek, tanár és diák között, és a kutatónak munkaeszköz, vizsgálati anyag. Amit könyveimben megírtam, mindannak nagy részét ezeken a versenyeken és tanítványaimmal együttműködve „tanultam meg”.

Vajon mi az oka, hogy sokan el akarják sorvasztani, miért nem támogatják megfelelően anyagilag ezeket a versenyeket? Vajon mi az oka, hogy a tömegtájékoztató alig-alig ad hírt ezekről a versenyekről? Mi lehet az oka, hogy a médiumok nem emlegetik azokat Kazinczy-díjas művészeket, akik példamutatóan: tisztán, okosan beszélnek, nem emlegetik azokat a tanárokat, akik pontos kifejezésre, igényes gondolkodásra, beszédre nevelik diákjaikat?

Cs. F.: Az Arany Penna Díjat a Nem csak szóból ért az ember című könyvéért kapta. Hányadik megjelent könyve ez?

W. I.: Az említett kötetecske, ha a társszerzős munkákat nem számítjuk, 12. önálló kötetem. Hasonló hozzá az Igényesen magyarul című kötetem. Elkészült és kiadásra vár egy újabb munkám is. Címe: Alapozó beszédtechnika, a szöveg okos megszólaltatását célzó szövegelemző munka, számos példával.

Cs. F.: A Nemcsak szóból ért az ember szólás frappáns könyvcím. Ki adta ezt a címet a kötetnek?

W. I.: Sokat kínlódtunk, mi legyen a könyv címe. Temesi Viola a névadó szülő, ő a keresztanya.

Cs. F.: Az újdonság címe arra utal, hogy beszédünk, azaz szavaink mellett számptalan más fontos tény, idegen szóval nonverbális dolog határozza meg mondanivalónk hatását. Mennyire fontosak a nonverbális üzenetek?

W. I.: Nagyon fontosak az ún. nonverbális eszközök. Hiszen sok „rejtett”, szóval ki nem mondott információt közölnek. Sok mindenről árulkodik a beszélőpartnerek látványa, hiszen a „beszéd” nem a szavakkal, hanem egymás megpillantásával kezdődik. Az emberről vall alkata, testtartása, öltözködése, mozgása, távolságtartása, mimikája, azután hangja, beszédmodora,

kézfogása, még illata vagy szaga is, sőt az is, hol lakik, hogy csak néhány „információhordozót” említsünk.

Cs. F.: Miért kell különösen ügyelnünk a nonverbális dolgokra, viselkedésünkre?

W. I.: Mint említettem részben a „rejtett” pluszinformációk miatt jó figyelni a nonverbális eszközökre. De azért is érdemes ügyelni rájuk, mert erősíthetik, gyengíthetik a verbális, a szóbeli közlést, árulkodhatnak beszédünk „igazságtartalmáról”.

Cs. F.: A szép magyar kiejtés vizsgálata mellett a magyar szókinccset is kutatta, több szótári munkálatban is részt vett. Melyekben?

W. I.: Kezdő kutatóként a Magyar Nagyszótár munkatársa voltam. Később Soltész Katalin főszerkesztésével elkészítettük a Petőfi-szótárt. Közben munkatársa voltam a Magyar értelmező kéziszótárnak is. Terveztem egy József Attila-szótár elkészítését is, az éppen elkészült Petőfi-szótár munkatársi gárdája pár év alatt elkészíthette volna ezt a kötetet is.

Cs. F.: Mit tudunk meg a Petőfi nyelvét feldolgozó Petőfi-szótárból?

W. I.: A Petőfi-szótár a költő teljes szókinccsét dolgozza fel. Megtudjuk belőle – többek között –, hogy hány szót, milyen jelentésekben, milyen stílus eszközként használt fel Petőfi. Segítséget adhat az írói szótár, de más szótár is a szókinccs, a költői eszközök használatához és sok más nyelvi vizsgálathoz. Megtudjuk, hogy Petőfi Sándor egész életében 23 000 különböző szót írt le.

Cs. F.: Miért nem valósult meg hajdan a József Attila-szótár?

W. I.: Az anyaggyűjtés elkészült, a szerkesztés „megcsökkent”, mert az Intézet egyik akkori vezetője szétdobta a gárdát, mondván: miként lehet szótározni azt, hogy „a semmi ágán ül szivem, kis teste hangtalan vacog”? – Most egy olyan szótárfélén dolgozom, amely a helyes kiejtéssel foglalkozó munkák szókinccsét gyűjti betűrendbe.

Cs. F.: Hogy látja a Tanár Úr, nyelvünket miként befolyásolja a napjainkban már általánossá vált számítógép, mobiltelefon és SMS?

W. I.: Már nem tudom igazán követni a modern technika vívmányait. Mindegyik eszköznek van jó és rossz hatása. A kor vívmányai kitágították a világot. Hammurápi kőoszlopa még csak rögzítette, időtállóvá tette az élőszónál tömörebben megfogalmazott törvényeket. A kézzel írott és sokszorosított kódexek már terjesztették is a rögzített ismereteket. A könyvnyomtatás megsokszorozta, ezekhez juttatta el az időtállóvá tett tudást. A telefon, a rádió időben, térben közelebb hozta, világméretűvé tette a verbális közlést. A televízió olykor már az események közvetlen közelébe, közepébe, a helyszínre visz bennünket. Felgyorsult minden. Kitágult, hozzáférhetővé vált minden. Jó és rossz értelemben egyaránt. De ez a felperdült közlés, ez a – sokszor – hajszolt jelenlét, a közléskényszer ad-e időt az elmélyült gondolkodásra, a megfontolt cselekvésre? Azt gondolom, a könyvek gondolkodásra is serkentenek, a Gutenberg-galaxis nem halhat meg.

Cs. F.: Végezetül ismét gratulálok a TINTA Könyvkiadó Arany Penna Díjához, és kérdezem milyen terveket szövöget most?

W. I.: Említetem: Elkészült és kiadásra vár egy újabb munkám is: Alapozó beszédtechnikát mutat be, és a szöveg okos megszólaltatását célzó szövegelemző munkát ismerteti számos példa segítségével. Most már egy olyan szótárfélén dolgozom – beszédtanárok számára tervezem –, amely a helyes, igényes kiejtéssel foglalkozó szakmunkák szókinccsét gyűjti betűrendbe egységesítés szándékával, és segítséget próbál adni, nekik és a magyartanároknak a hangzásában s igényes beszéd tanításához.